

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

493

שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • פרשת בשלה תשפ"א

בישיבה ויוכל לראות שם, אבל הוא אמר, הרי אצל הרב מפוניבז' שגר בסמוך מסתבר שיש גם כן ספר התרומות, ואפשר להביאו משם כבר עכשיו, והתבטא ואמר: הלא הרמב"ן נמצא כאן בסמוך, ואני לא אלך: הרי אני יכול ללמוד אצל הרמב"ן!

זהו כוח הסקרנות לתורה, וגם יש מתיקות בדברי תורה, וכפי שכבר הזכרנו בעבר שדברי תורה נמשלו למים וללחם וליין, שהם משלים של כל מיני טעמים, כנגד הרבה חלקים שיש בתורה.

ועל ידי זה, אם עוסקים בתורה מתוך סקרנות ומתיקות, ולומדים בהתמדה בלי בטלה, עם התמדה נורמאלית, אפשר לגמור ש"ס! ואפילו גמרא עם רש"י, **אפשר לגמור את הש"ס ולקבל ידיעה בש"ס, בלי מאמצים מיוחדים, ולא מובן למה לא כולם עושים את זה.**

הדרכים לחיזוק לימוד התורה

והעצה לכך היא חיזוק! כמו שאמרו (ברכות לב, ב) ארבעה דברים צריכים חיזוק - והראשון שבהם זה תורה, ופירש רש"י כי חיזוק היינו 'תמיד ובכל כוחו', וכיצד עושים את החיזוק? ראשית אם יודעים שצריך חיזוק אזי **מתחילים ללמוד ולומדים - וכבר יש סייעתא דשמיא**, כמו שאמרו (יומא לח, ב) הבא ליטרה מסייעין אותו. ואמנם מבואר ברש"י כי חיזוק צריך להיות בכל כוחו, ואם אין זה בכל כוחו זה לא 'חיזוק'.

אבל יש גם **ספרים שמעוררים לחיזוק**, כל ספרי המוסר, ויש גם ספרים מיוחדים על תורה, כגון ספר 'חוסן יהושע' לרבי יהושע הלר, שמאריך בדרכי ההצלחה בתורה, כל אחד לפי מצבו איך ובאיזה צורה הוא יכול להצליח בתורה, ואם כן אפשר להתחזק על ידי לימוד בספרים האלו, שנותנים הדרכה כיצד לקבל את הדרך של חיזוק בתורה.

נוסף לזה יש גם תפילה, וידוע שרבי ישראל סלנטר אמר שבדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, אם כן אפשר גם להתפלל על תורה.

ובסדר התפילה יש הרבה בקשות על תורה, כגון בברכות התורה מבקשים והערב נא וכו' ונהיה אהבה וצאצאינו וכו' יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, וכן בברכת אהבה רבה מאריכים בבקשות על תורה, ובשמונה עשרה השינוי אבינו לתורתך, ובאלוקי נצור פתח לבי בתורתך, ובעוד מקומות רבים בתפילה מזכירים בבקשות על תורה.

ואם כן מי שרוצה באמת הצלחה בתורה, אם יאמר את התפילה בכוונה יזכה לסייעתא דשמיא! וכן בפרק קי"ט בתהלים יש הרבה בקשות על תורה, ואם מתפללים ומבקשים יש סייעתא דשמיא להצלחה בתורה, **וזה רק תלוי עד כמה אכפת לאדם ומבקש מעומק לבו.**

וידוע שהתומים חיבר ספר על דרוש 'יערות דבש', והעיד שם על עצמו (ח"א דרוש ד) "בעת שאיני מתפלל בכוונה כראוי, כל היום אין שמועתי בתורה מכוננת וקרעים אלביש, ולהפך אם אזעק ואשוע להשם מקירות לבבי בתפילה לחונן דעה כי דלותי עד מאד בעוונותינו הרבים, אף הוא ירחם עלי להאיר עיני בתורתך". וכן שמעתי ממרן הגרא"מ שך זצ"ל על הנצי"ב שאמר כי ביום שאינו בוכה בתפילה בברכת אהבה רבה - אין לו הצלחה בתורה! והיינו מפני שצריך רחמי שמים לזה, ועל ידי בקשות מעומק הלב עם בכיות זוכים להצלחה בתורה.

מיעוט שיחה לצורך התורה

ואמנם יש גם ענין של מיעוט שיחה, כמו שאמרו באבות פ"ו שהתורה נקנית 'במיעוט שיחה', ובפשטות הכוונה בזה למעט בשיחה, אבל ידוע בשם הגר"א שאמר כי הכוונה בזה גם להפך, שצריכים קצת שיחה, ואדם מוכרח לדבר קצת כדי שדעתו תהיה מיושבת עליו.

ומעשה שהיה באחד מבני הישיבה שהחליט שלא לדבר דברים בטלים כלל, ולאחר כמה ימים בא ואמר שאינו יכול לעמוד בזה, ואמרתי לו כי אכן מוכרחים קצת לדבר, מיעוט שיחה, והוא צורך התורה, חיזוק התורה על ידי 'מיעוט שיחה' משהו, ואין זה ביטול תורה כי זה לצורך החיזוק.

גם בעלי מדרגה צריכים חיזוק

ועד כמה יש צורך בחיזוק וכדברי רש"י 'חיזוק תמיד', אנו רואים גם בדור המדבר, שראו קריעת ים סוף, ואמרו חז"ל (מכילתא בשלח ג) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בבואה, וכפי שטאמר בפרשת

מדרגת לומדי התורה בלי בטלה

אמרו חז"ל (ב"ב ח, א) רבנן לא צריכי נטירותא, והיינו שרבנן אינם צריכים שמירה, מפני שהתורה משמרת ומגינה עליהם, ולכן אם הם נמצאים בעיר שיש בה שומרים ויש הוצאות עבור השמירה, הם פטורים מלשלם לזה, כי התורה שהם לומדים משמרת ומגינה, ואינם צריכים את השמירה הנוספת של השומרים.

וכבר הזכרנו מדברי הרא"ש (ב"ב פ"א סימן כו) שכתב מי נקרא רבנן "ונראה שתלמיד חכם שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה, הוא הנקרא תורתו אומנותו", עכ"ל.

והיינו ששם 'רבנן' אינו תלוי כמה האדם לומד, אלא כמה הוא מתבטל, ויכול להיות אפילו מי שצריך פרנסה ועסוק מעט בפרנסה, אבל הוא לומד כמה שיכול וכל רגע פנוי שיש לו הוא מנצל לדברי תורה, ונקרא בזה רבנן, כי הוא לומד כמה שיכול ויותר מזה אינו יכול.

ולעומת זה אם לא "בכל שעה שהוא פנוי חוזר לתלמודו" כבר אינו נקרא רבנן, ואם אחד לומד הרבה אבל לא חסר לו פרנסה והוא יכול ללמוד עוד משהו, אם חסר 'קצת' שאינו לומד כבר אינו רבנן! ותורתו אינה מגינה, והוא צריך לשלם שכר שמירה.

ונמצא שזה תלוי במשהו - משהו ביטול תורה קובע את מדרגת האדם, האם הוא נקרא רבנן או שאינו רבנן.

משהו ביטול תורה - הפסד המדרגה

והרי שכרם של רבנן גדול מאד, כמו שאמרו להלן בגמרא (שם בע"ב) ורבנן מאי? אמר רבינא ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, וזהו שכר ומדרגה שאין לשער, כמו שפירשו התוס' שם דהיינו שמש של עתיד לבוא שהיא שבעתיים כאור שבעת הימים עיין שם. אם כן במדרגת רבנן זוכים לעולם הבא שאין לשער, וגם לעולם הזה - שלא צריכי נטירותא.

ומעתה, אדם שיושב ולומד ורק חסר משהו בשביל מדרגת רבנן, שיכול ללמוד עוד קצת אבל הוא מתעצל ואינו לומד, מפני העצלות, וכי זה מובן?! הרי רק צריך להוסיף עוד משהו וכבר יהיה במדרגת רבנן ויזכה לעולם הבא שאין לשער וגם לעולם הזה שלא צריכי נטירותא, וכי בשביל משהו בטלה כדאי לו להפסיד זאת? אך במציאות יש כאלה, שלומדים ולומדים, אבל יש משהו שאפשר להוסיף ואינם לומדים, כי בטבע האדם יש יצר הרע, ומאבדים בזה את המדרגה.

וגם, הרי על לימוד התורה אמרו חז"ל (אבות ו, ד) כך היא דרכה של תורה וכו' ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, כלומר שמרוויחים בזה לא רק להיפטר משכר שמירה, אלא אשריך, כל החיים הם חיים מאושרים, וזו הרגשה כל כך נעימה בעולם הזה, מעין העולם הבא! ואף על פי כן יש כאלה שיכולים ואינם מבינים את זה.

לא להימשך לסקרנות של בטלה

והסיבה לכך היא מפני שיש טבע של סקרנות, שנמשכים לדברים בטלים, ומתעניינים בחדשות, כל מיני חדשות שיש בעולם, מה היה פה ושם... ואף שאין זה נוגע למעשה, אבל יש טבע של סקרנות, וכבר דיברנו בעבר כי **טבע הסקרנות גורם לבזבז הרבה זמן.**

ומסופר על הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל (לב אליהו ח"א בתולדותיו) שהיה צריך לנסוע באוטובוס, ויש תחנה ומחכים לאוטובוס שיגיע, ובדרך הטבע מסתכלים לראות האם הגיע או שלא הגיע, אבל הוא לא הסתכל, כי ביתניים יש לו מה לחשוב! ומדוע צריך להסתכל ומה הסקרנות, הרי בלאו הכי כשיגיע האוטובוס הוא יראה שהגיע.

אך כאמור הטבע הוא שיש סקרנות, והבטלה מצד סקרנות היא נגד השכל! ולעומת זה ההתמדה בתורה, הרי בתורה יש מתיקות, וזה גם מעניין, דברי תורה מעניינים ומשוכים.

וזכרנו מעשה שהיה שמרן הגרא"מ שך זצ"ל רצה פעם לראות ספר התרומות שמביא דברי הרמב"ן באיזה ענין, והאחרונים הביאו את דבריו, אך הרב שך ביקש לראות את הרמב"ן בפנים, בספר התרומות, וזה היה בשעת לילה מאוחרת, ואמרתי לו כי מחר בבוקר יפתחו את אוצר הספרים

השבוע (שמות טו, ב) "זה קלי ואנוהו" שהראו באצבע ואמרו – זה קלי, והרי יחזקאל הנביא ראה את המרכבה, אבל שפחה על הים זכתה להשגה יותר גדולה! כזו בהירות של אמונה.

ואף על פי כן אחר כך כתוב (במדבר י, לג) "ויסעו מהר השם" ואמרו "ז"ל (ילקוט בעלותך תשי"ט, וראה גם ברמב"ן שם) שנסעו מהר סיני בשמחה כתינוק הבורח מבית הספר, כי כל זמן שהיו בהר סיני למדו והתאמצו בעסק התורה, וכשקמו לנסוע שמחו, שעכשו כבר לא קשה, ויכולים לנות, וכבר אינם חייבים ללמוד, 'כתינוק הבורח מבית הספר'.

ועל מי הדברים אמורים? על דור המדבר, דור מקבלי התורה, שראו את מתן תורה, וראו את קול השופר ואת האש, ויחדר כל העם, ויחדר כל ההר, כפי שמפורש בפסוקים, וגם ראו את קריעת ים סוף וזכו לכל ההשגות הגבוהות כנ"ל, ובמצרים ראו את עשרת המכות ואת כל ההשגחה, ואף על פי כן יש יצר הרע, לברוח מבית הספר, כי כך טבע האדם. ולכן כתב רש"י שצריכים חיזוק תמיד ובכל כוחו.

יודע שהגאון מוולילא ביקש את המגיד מדובנא שיאמר לו דברי תוכחה, ורצה לשמוע תוכחה וביקורת על עצמו, אפילו הגאון! לא הספיק מה שהוא בעצמו היה, אלא צריך לשמוע גם מאחרים.

הדרכים לחיזוק ביראת שמים

ומצינו עוד בגמרא (ברכות כח, ב) כשחלה רבי יוחנן בן זכאי אמרו לו תלמידיו: רבינו, ברכנו, אמר להם יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, ושאלוהו: עד כאן ולא יותר? אמר להם, הלוואי! תדעו, שהרי אדם עובר עבירה בסתר ואומר שלא יראני האדם, והיינו שאדם עובר עבירה ואינו רוצה שבני אדם יידעו מזה, ואף שהרי בין כך בשמים רואים ויודעים מזה, אבל הוא מתבייש מבני אדם ולא מהקב"ה.

ואפילו אם עבר עבירה בשוגג, שזה יכול להיות בכל אחד, וגם צדיקים יכול להיות שנכשלים בשוגג, אבל הוא לא רוצה שבני אדם יידעו מזה, ואף שבין כך בשמים יודעים, הוא מתבייש רק מאנשים, ואינו מתבייש ממה שהקב"ה רואה אותו, וזהו מורא בשר ודם יותר ממורא שמים.

ומה בידענו לעשות כדי שיהא מורא שמים כמורא בשר ודם? הנה רבי יוחנן בן זכאי אמר לתלמידיו "יהי רצון", וזו ברכה שברך אותם, ברכה של רבי יוחנן בן זכאי, וברכה היא כמו תפילה, ברכה על רוחניות, לסייעתא דשמיא, אבל אנו שאין לנו ברכה מרבי יוחנן בן זכאי צריכים להתפלל בעצמנו, תפילות על יראת שמים!

וכבר דיברנו לאחרונה שיש הרבה תפילות על יראת שמים, כגון בברכת אהבה רבה שמבקשים ויחד לבנו לאהבה וליראה, ובקדושה דסדרא וישם בלבנו אהבתו ויראתו, ועוד תפילות כיוצא בזה, ואף על פי שאמרו (ברכות לג, ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ואם כן הרי זה תלוי בידנו ולא בידי שמים, מכל מקום צריכים סייעתא דשמיא שיזדמנו לנו 'הסיבות המעוררות' ליראת שמים, ונלמד ספרי יראה ומוסר.

ובשערי תשובה לרבינו יונה (שי"ג טו, יז, ועוד) כתב שיש הרבה מדרגות ביראת שמים ויש מצוה תמיד להוסיף יראה, והדרך לזה היא על ידי עסק קבוע בהוספת יראה, ואם לא עוסקים – לא מוסיפים! וצריכים תמיד להוסיף, ואמנם אין זה פשוט, אבל זה שייך, ויש הרבה מדרגות, כפי שרואים אנשים שיש להם יותר יראת שמים.

וכן כתב רבי ישראל סלנטר (אור ישראל מכתב יד) שבעבר הייתה השפעה גדולה של יראת שמים, כי היו הרבה אנשים יראי שמים, וזה השפיע יראת שמים, על ידי שראו יראת שמים! אבל כהיום כבר לא רואים כל כך יראה. וכתב זאת לגבי חודש אלול, שהוא זכור מלפנים כשהיו מברכים חודש אלול כבר היה פלצות, והרגישו פחד וחרדה מאימת הדין, אבל מאוחר יותר בזמנו זה כבר ירד, ויש ירידת הדורות ביראת שמים.

והעצה היא לעסוק בזה על ידי לימוד ספרי המוסר, ולחשוב מחשבות בהתבוננות להוסיף יראת שמים.

למצוא חסרונותיו ולתקנם

ויראת שמים מחייבת גם שאדם ימצא את החסרונות שיש לו, ובפרט בלב, שהלב שלו אינו נקי. ובאמת יש כאלה שאין להם גאוה ואינם מחשיבים את עצמם כלל, וכך טבעם מלידה, שנולדו עם טבע כזה שאינם מרגישים שום חשיבות, וזה דבר נדיר – אך יש כאלה.

אבל בדרך כלל זה לא כך, והאדם בטבעו מרגיש איזה חשיבות, ואמנם יש דעה בגמרא (סוטה ה, א) שצריכים לכתחילה שתהיה שמינית שבשמינית

גאוה, אבל כבר פסק הרמב"ם (בפיה"מ לאבות ד, ד, ובהלכות דעות ב, ג) שגם זה צריך שלא יהיה, וכדעת רב נחמן בר יצחק שאמר לא מינה ולא מקצתה, וזהו שאמרו (באבות שם) מאד-מאד הוא שפל רוח, שצריך להתרחק מן הגאוה עד הקצה האחרון.

וכבר האריך המסילת ישרים בשני פרקים (כב-כג) על הענוה, איך מקבלים את מידת הענוה, וזה שייך על ידי התבוננות ומחשבות, ועל ידי חשבונות שמחשבים, להגיע למידת הענוה ולמצוא את החסרונות שיש לו, וממילא הוא לא יחשיב את עצמו.

אבל לא מספיק למצוא את החסרונות, אלא צריך גם לתקן אותם, ואמנם יש חסרונות שמצד הטבע הוא כך ואינם חטא, כמו למשל מי שחסר לו חכמה והבנה, שאין זה חטא, כי אלו הם הכוחות שלו.

חיוב ההודאה על חסדי שמים

אך יש גם דברים התלויים בלב, כגון חיוב ההודאה, שאדם חייב להודות, וכבר נאמר (תהלים קטז, יב) מה אשיב להשם כל תגמולוהי עלי, ובחובות הלבבות (שער עבודת האלוקים פ"ה) כתב שהשכל אומר לנפש: האם את יודעת שאת 'חבולה' בטובות בוראך, וחבולה הוא לשון משכון כמו "לא תחבולי" (דברים כד, יז), שהנפש ממושכנת, כי היא מקבלת כל כך הרבה טובות מהבורא וחייבת להחזיר עבורם ואינה יכולה להחזיר, והיא נהיית ממושכנת עבור זה, כל החיים ממושכנים להקב"ה!

וכשאדם יעשה חשבון על חסדי השם עמו מתחילת הווייתו, מיום שהוא נולד, על דברים שבדרך הטבע היו יכולים להיות אחרת, ומן השמים יש השגחה פרטית עליו שהוא יהיה בריא, שיוולד עם חוש השמיעה ועם חוש הראייה ועם כל האיברים בשלמות, והרי יש כאלו שנולדו לא כך ואילו הוא נולד בשלמות, והכל חסד מן השמים.

וגם אחר כך כל ההתפתחות שהוא התפתח בימי חייו, כל העניינים הגשמיים, וגם הרוחניים, שהוא קיבל השפעה רוחנית, הרבה השפעות רוחניות שהיו לו מילדותו, שכל זה לא הייתה לו המדרגה שיש לו, גם זה מן השמים, והכל בידי שמים!

אם כן נמצא שכל מה שיש לו, הגשמיות וגם הרוחניות זה חסדי שמים, ומדוע זה מגיע לו? הרי כבר נאמר "מי הקדימני ואשלם" (איוב מא, ג, ועיין ויקרא רבה כז, ב) – שמצד הדין לא מגיע לאדם שום גמול עבור מעשיו הטובים, כי כל מה שהוא עושה הוא חייב לעשות, ולא מגיע לו שכר עבור זה, אלא הכל חסד מן השמים.

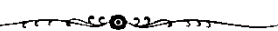
התבוננות לקיים חובות הלבבות

ואם אדם יעשה חשבונות מה שהוא חייב ואינו עושה, וכן בענייני חובות הלבבות מה שאין לו בלב, שאין לו מספיק האמונה וההודאה בלב על כל מה שהוא מקבל מן השמים, וגם בתפילה הוא לא מבקש, ומקבל מן השמים בלי תפילה, חסדי שמים בלי תפילה! בלי בקשה!

וגם כשהוא מתפלל, התפילה אינה עם כל הלב, אלא מן השפה ולחוץ, וכפי שכבר הזכרנו מדברי הרא"ש בארחות חיים (סימן לו) שכתב "מה טוב לבקש סליחה על אמרך סלח לנו בלא כוונה", היינו שצריכים לומר סלח לנו על היסלח לנו – לבקש סליחה על זה גופא שאומרים סלח לנו בלא כוונה, וכיצד יכולים לומר בלא כוונה, הרי עומדים ומדברים עם מישהו שידע האם מתכוונים, ואם אחד מדבר אל המלך והמלך יודע שהוא מדבר ולא מתכוון, איך המלך יתייחס אליו?!

כל אלו הם חשבונות של דברים שאין להם שיעור וצריכים תמיד חיזוק בזה, חיזוק האמונה לדעת שכל הגשמיות והרוחניות הכל בידי שמים, וחייב ההודאה עליהם, ולהתבונן מה החסרונות שיש לו שצריך לתקנם – בחובות הלבבות, וחובות הלבבות אינם רק מידת חסידות אלא הם 'חובות' איך הלב חייב וצריך להיות, ובספר חובות הלבבות האריך בזה הרבה.

ודברים אלו הם חובות האדם בעולמו, שאם האדם לא עוסק בהם ואינו ממשך לעסוק בהם תמיד, הוא לא מתקדם אלא נשאר באותה המדרגה, ויכול אפילו לרדת, כמו שידוע המאמר "אם אינך עולה דע שאתה יורד" (עפ"י הגר"א משלי טו, כד), שאם לא עולים ברוחניות ממילא יש ירידה, ורק המלאכים הם 'עומדים', אבל האדם אינו עומד אלא 'הולך', וצריך להיות תמיד בעלייה, וצריכים סייעתא דשמיא לזה, יהי רצון שנוכח לסייעתא דשמיא בכל מה שאנו צריכים.

לעילוי נשמת
הרה"ג חיים מנחם ישועה זצ"ל
בן מלכה ע"ה
נלב"ע כ"ד שבט תשע"ב - תנצב"ה

לעילוי נשמת
לוי אביטבול בן עיזא ז"ל
נפטר כ"א שבט תשע"ח
תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון הגדול
רבי חיים ישראל ב"ר דב הלוי בעלסקי זצ"ל
ראש ישיבת תורה ודעת בארה"ב
נלב"ע י"ט שבט תשע"ו - תנצב"ה

נדבת ידידינו הרב נפתלי יצחק אורלנצ'יק שליט"א
לע"נ חמיו הרה"ח ר' שמואל זאב ב"ר יוסף מאיר ז"ל - נלב"ע ח"י שבט תשע"ה
וחמותו מרת איטה ב"ר יעקב ע"ה - נלב"ע ל' שבט תשע"ד

מוקדש בברכה לידידינו החתן המופלג הבה"ח יוסי כהן נ"י
מתלמידי רבינו שליט"א לרגל בואו בבית האירוסין בשעה טובה ומוצלחת
זכו לבנות בית נאמן בישראל בנין עדי עד!